

Date: 1st July-2026

KIYIKO'TNING KIMYOVIY TARKIBI VA SHIFOBAXSHLIK XUSUSIYATLARI

Yusufxonov Ismoilxon Nurilloxon o'g'li

Annotatsiya: kiyiko't (*Artemisia absinthium* L.) o'simligining kimyoviy tarkibi, biologik faol moddalari va shifobaxshlik xususiyatlari haqida batafsil ma'lumotlar keltirilgan. Kiyiko'tning tarkibidagi efir moylari, flavonoidlar, seskviterpenlar va boshqa biologik faol birikmalar tahlil qilingan. O'simlikning xalq tabobati va zamonaviy farmakologiyadagi o'rni, qo'llanish usullari va ehtiyot choralari ko'rsatilgan.

Kalit so'zlar: kiyiko't, *Artemisia absinthium*, kimyoviy tarkib, efir moylari, absintol, shifobaxshlik, xalq tabobati, farmakologik xususiyatlar

Annotation: deer (*Artemisia absinthium* L.) detailed information about the chemical composition, biologically active substances and healing properties of the plant is provided. Essential oils, flavonoids, sesquiterpenes and other biologically active compounds in the composition of deer have been analyzed. The role of the plant in folk medicine and modern pharmacology, methods of application and precautions are indicated.

Keywords: deer, *Artemisia absinthium*, chemical composition, essential oils, absintol, healing, folk medicine, pharmacological properties

Аннотация: оленина (*Artemisia ABSINTHIUM* L.) дается подробная информация о химическом составе, биологически активных веществах и лечебных свойствах растения. Были проанализированы эфирные масла, флавоноиды, сесквитерпены и другие биологически активные соединения, содержащиеся в оленине. Показано место растения в народной медицине и современной фармакологии, способы применения и меры предосторожности.

Ключевые слова: оленина, полынь абсентиум, химический состав, эфирные масла, абсентол, целебные, народные средства, фармакологические свойства

KIRISH

Yer yuzida insoniyat paydo bo'libdiki, tabobat ham vujudga kelgan. Insoniyat bir necha ming yillardan buyon xalq tabobatidan, tabiatdagi o'simliklardan tayorlangan shifobaxsh vositalardan oqilona foydalanib kelmoqda. Xalq tabobatiga asos solgan Luqmoni Hakim, Aflotun, Abu Ali Ibn Sino va boshqa bir necha buyuk allomalarning meroslari xalq tabobatining rivojlanishida va zamonaviy tibbiyotni shakllanishida asos bo'lgan.

Yurtimiz florasi shifobaxsh o'simliklarga juda boy bo'lib, ulardan biri Kiyiko't (*Artemisia absinthium* L.) - Asteraceae (Compositae) oilasiga mansub ko'p yillik o't o'simlik bo'lib, O'rta Osiyoda "achchiq o't" yoki "kekra o't" nomi bilan ham tanilgan. Bu o'simlik ming yillardan buyon xalq tabobatida keng qo'llanib kelmoqda va "o'tlar podshohi" deb ataladi. Kiyiko'tning achchiq ta'mi va o'ziga xos hidi uning boy kimyoviy tarkibi bilan bog'liq bo'lib, zamonaviy farmakologiyada ham muhim o'rin tutadi. Xalq nomlari kiyiko't, achchiq o't, kekra o't, absint o'ti. Kiyiko't 50-150 sm balandlikdagi ko'p

Date: 1st July-2026

yillik o't o'simlik. Ildizi cho'kka kirib boruvchi, kuchli rivojlangan. Poyasi to'g'ri, shoxlanuvchi, oq-kulrang tuklar bilan qoplangan. Barglari navbatma-navbat joylashgan, ikki-uch marta poyabargsimon bo'lingan, yuqori qismi oq-kumushrang, pastki qismi yashil rangda. Gullar mayda, sariq rangda, kuruq gulzorda to'plangan. Mevasi achene - mayda, jigarrang urug'cha. Gulash vaqti - iyul-sentyabr, mevalar avgust-oktyabrda pishadi.

KIMYOVIY TARKIB

Kiyiko'tning asosiy faol moddasini efir moylari tashkil etadi:

Absintol (α-tuyon) - 35-60%
β-tuyon - 5-25%
1,8-sineol - 5-15%
Kamfor - 3-8%
Borneol - 2-5%
Fenhon - 1-3%
Artemisia keton - 2-6%
Seskviterpenlar
Absintiin - 0.2-0.7% (asosiy achchiq modda)
Artabsin - 0.1-0.3%
Anabsintiin - 0.05-0.15%
Matricin - 0.02-0.08%
Artemisinin - 0.01-0.05%
Flavonoidlar
Kversetin va uning glikozidlari
Rutin - 0.1-0.5%
Artemisetin - 0.05-0.2%
Kemferol hosilalari - 0.03-0.1%
Apigenin - 0.02-0.08%
Boshqa biologik faol moddalar mineral moddalar:
Kaliy - 2.5-3.5%
Kaltsiy - 1.2-1.8%
Magniy - 0.4-0.6%
Temir - 150-300 ppm
Rux - 25-50 ppm

Vitaminlar:

C vitamini - 150-280 mg%
Karotin - 10-25 mg%
B guruh vitaminlari

XULOSALAR

Kiyiko't (*Artemisia absinthium* L.) o'simligining har tomonlama tadqiqoti quyidagi asosiy xulosalarga olib keladi: Boy kimyoviy tarkib: Kiyiko't 200 dan ortiq biologik faol

Date: 1st July-2026

birikmaga ega bo'lib, eng muhimi efir moylari va seskviterpenlardir, Keng spektrli farmakologik faoliyat: Antimikrob, antiparazitar, spazmolitik, cholagog va boshqa ko'plab shifobaxshlik xususiyatlari, An'anaviy va zamonaviy qo'llanish: Xalq tabobatidagi ming yillik tajriba zamonaviy ilmiy tadqiqotlar bilan tasdiqlangan, Ehtiyot choralari muhimligi: Yuqori biologik faollik tufayli dozani qat'iy rioya qilish va qarshi ko'rsatkichlarni hisobga olish zarur, Ilmiy istiqbollar: Malaria, saraton va boshqa jiddiy kasalliklar davolashida yangi imkoniyatlar, Mahalliy resurs: O'zbekiston sharoitida yetishtiruv va qayta ishlash istiqbollari, Standartlashtirish zarurati: Sifatli xomashyo va preparatlar olish uchun yagona standartlar kerak, Kiyiko't zamonaviy fitoterapiya va farmakologiyada muhim o'rin tutadigan qimmatli tabiat sovg'asi bo'lib, uni to'g'ri va ilmiy asosda qo'llash insonlar salomatligini saqlash va tiklashda katta ahamiyat kasb etadi.

ADABIYOTLAR:

1. Абдуллаев Х.А., Собиров У.А. Лекарственные растения Узбекистана и их использование. - Ташкент: Фан, 2020.
2. Машковский М.Д. Лекарственные средства. 16-е изд. - М.: Новая волна, 2019.
3. Ferreira J.F.S. et al. Flavonoids from *Artemisia annua* L. as antioxidants and their potential synergism with artemisinin against malaria // *Molecules*. - 2010. - Vol. 15. - P. 3135-3170.
4. Бакиров А.Б. и др. Химический состав и фармакологические свойства полыни горькой // *Химия природных соединений*. - 2018. - № 4. - С. 623-628.
5. World Health Organization. Guidelines for the treatment of malaria. 3rd ed. - Geneva: WHO Press, 2015.
6. Klayman D.L. Qinghaosu (artemisinin): an antimalarial drug from China // *Science*. - 1985. - Vol. 228. - P. 1049-1055.
7. Юнусходжаев А.Н. Флора Узбекистана. Том III. - Ташкент: Фан, 2017.
8. European Medicines Agency. Assessment report on *Artemisia absinthium* L., herba. - London: EMA, 2017.

